

УДК 821.161.2

М.К. НАЄНКО,
*доктор філологічних наук,
професор кафедри слов'янської філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ВІЙНА, ПИСЬМЕННИК, БЕЗВІСТИ...

Йдеться про письменників – учасників бойових дій у Другій світовій війні та відзначення їх нагородами, що зафіксовано на інтернетних сайтах «Подвиг народа» і «Память народа». Автор звертає увагу також на твори тих авторів, що писали про війну, та на участь у війні так званих ширших народних мас.

Ключові слова: війна, література, письменник, художність, бойові нагороди.

Найкращий винахід людства – добре спечена хлібина. А найгірший – війна. Коли О. Довженко натрапив на вираз «мистецтво війни», то зразу ж прокоментував: це таке ж «мистецтво», як і шизофренія або чума [2, с. 30]. Дехто вважає, що війна – продовження політики, але іншими, збройними засобами; на думку ще інших, війна є навіть двигуном прогресу. От, мовляв, ведучи війни, людина рухається до нових форм життя і відтак – удосконалює саму цивілізацію. Цікаво, що б сказав у зв'язку з цим художник В. Верещагін, який створив картину «Апофеоз війни»? На ній, як знаємо, зображена гора людських черепів. Може, це і є отой «прогрес»? А ще цікавіше, що в такий «прогрес» досі вірять деякі сучасні політики. І тому спочатку анексували з допомогою військових «зелених чоловічків» український Крим, а потім розв'язали безстрокову (мабуть) війну на українському Сході. Шукаючи характеристики таких політиків, я спинився на поетичному виразі Ліни Костенко про душу, яка досі «з дерева не злізла». Дослівно в неї це звучить так:

*Мабуть, ще людство дуже молоде.
Бо скільки б ми не загинали пальці, –
XX вік! – а й досі де-не-де
трапляються іще неандертальці.
Подивися: і що воно таке?
Не допоможе й двоопукла лінза.
Здається ж, люди, все у них людське,
але душа ще з дерева не злізла [5].*

Отакій «прогрес». Надворі XX століття, а серед людей досі трапляються неандертальці, душі яких досі не злізли з дерев. І вважають, що без війни проти собі подібних ніякого прогресу не досягнеш.

Відомо, що першим поетом, який пішов на війну, був грек Архілох. Трапилося це в VII ст. до н. е. А пішов він на ту війну таки заради... прогресу. Прогресу, проте, у своєму особистому житті: будучи (як, загалом, і всі поети) до краю злиденним, він у такий спосіб вирішив поліпшити своє фінансове становище. Інакше кажучи – вирішив трохи підзаробити на війні. Не відомо, чи це допомогло йому здолати свої злидні, але відомо, що в його віршах воєнний мотив став чи не найголовнішим. Він писав, що й хліб його, і вино його – замішувалися бойовим списом (чи – на списі). В перекладі Г. Кочура це звучить так:

*Хліб мій на списі замішаний; теж і вино я на списі
Маю ісмарське, і п'ю, спершись на списа також [6].*

У ХХ столітті (та й поки що – в ХХІ столітті) найкривавішою була розв'язана двома (гітлерівським і сталінським) фашизмами Друга світова війна 1939–1941 рр. Вона справді продовжувала політику: спочатку згадані фашизми уклали угоду про ненапад (так званий «пакт Ріббентропа-Молотова»), а потім почали ділити між собою Європу і світ: гітлерівська Німеччина анексувала собі Австрію (як нині Росія – Крим), сталінський Союз РСР приєднав до себе прибалтійські країни та Західну Україну і... пішло-поїхало: в бій було кинуте мільйони людських життів, усю промисловість обох профашистських систем переведено було на виготовлення гармат та іншого смертоносного озброєння і як наслідок – у небеса відправлено понад 50 мільйонів людських жертв. Українців серед них – від восьми до десяти мільйонів... Втім, хто їх тоді достеменно рахував? Особливо – на першому етапі війни. Німецькі фашисти, щоправда, намагалися рахувати завжди. У кожній військовій частині тримали вони спеціальних обліковців і картографів, які фіксували не тільки кількість загиблих, але й окреслювали місцевості, де їх поховано. Коли Україна здобула незалежність, а Східна та Західна Німеччини об'єдналися в єдину державу, в моєму селі Гуляйполі, що на Черкащині, одного якогось дня в середині 90-х років минулого століття з'явився автомобіль із двома німецькими громадянами. Вони попросили сільського голову показати їм таку-то сільську місцевість: там, за їхніми даними, віддано землі 70 солдатів Вермахту; їхні могили треба, мовляв, розкопати, і похоронені останки вони заберуть у спеціальні целофанові мішки для перепоховання на території Німеччини. Пішли, подивилися... На тому «кладовищі» вже побудовані людські хати і німецьким «археологам» у будь-яких розкопках було відмовлено. Щоб ті «археологи» не їхали на свою Батьківщину з порожніми целофанами, їм було дозволено розкопати в зовсім іншому місці лиш дві могили: копалися вони всі однаково – на глибині 70 сантиметрів; «пройшовши» ті сантиметри, «археологи» добули бажані для них останки і поїхали далі до сусіднього села, на український захід. Селяни досі не перестають дивуватися: як по-науковому фашистська Німеччина вела свою війну, навіть відступаючи з нашої території... В Парламентській асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) нещодавно заявили, що тільки за останній рік у війні на сході України список пропалих безвісти сягає понад тисячу триста чоловік. Отакий «прогрес»... Якби живим був згадуваний художник В. Верещагін, то гору людських черепів на його картині «Апофеоз війни» довелося б значно вивисувати...

За даними енциклопедії «Великая Отечественная война. 1941–1945» (1985 р.) у війні проти фашистської Німеччини брали участь понад тисячу письменників. Ця цифра, очевидно, применшена. Бо тільки в Україні таких було п'ятсот чотири [3]. Звичайно, це письменники різного таланту, і різною була їхня участь у війні: одні воювали на фронтах, інші працювали у військовій пресі чи на інших, пов'язаних із військовими діями, роботах; ще інші перебували в глибокому тилу і забезпечували фронт продовольством чи елементарним спорядженням для солдата. Їх потім було нагороджено медалями «За доблестный труд в Великой отечественной войне 1941–1945 гг.». Що ж до безпосередніх учасників бойових дій, то число їх, було, звичайно, меншим.

У травні 2015 року (на сімдесятому році по завершенні війни) з'явилися в Інтернеті сайти «Подвиг народа» [7] і «Память народа» [8]. На них можна знайти відомості практично про всіх учасників бойових дій у Другій світовій... Печально, звичайно, що більшість тих учасників цих відомостей не дочекалася. Бо ж навіть наймолодшому з них цього року могло б виповнитися близько дев'яноста літ. Такої межі в Україні досягають лише десятки, якщо не одиниці чоловіків і жінок. Державна статистика інформує, що в 2013 році середній вік чоловіків в Україні дорівнював шістдесяти шести рокам. А в 2015-му ця цифра підніметься (планують) хіба-що на два-три показники. Серед письменників в останні роки дев'яносторічний рубіж удалося переступити лиш таким учасникам бойових дій, як Анатолій Дімаров, Дмитро Міщенко, Олександр Сизоненко і... Віктор Міняйло, сьогодні чи не найстарший серед членів НСПУ; йому дев'яносто п'ять, але у війні участі не брав через інвалідність, «здобуту» під час служби в армії ще за кілька років перед війною. На жаль, не досягли навіть вісімдесятирічного віку такі письменники «першої руки», як Олесь Гончар чи Михайло Стельмах; драматург і кіносценарист Петро Лубенський відійшов за межу на дев'яносто шостому році життя, але це було за дванадцять років до оприлюднення сайтів «Подвиг народа» і «Пам'ять народа»; а літературознавцю Леоніду Коваленку довелося б чекати їх понад тридцять років. Участь кожного з них у бойових діях відзначена чи не

найвищими бойовими нагородами того часу – медалями «За відвагу», орденами «Червоної зірки», «Слави» та ін.

У нагородних документах, між іншим, значиться, що справді письменниками під час війни були, зокрема, Андрій Малишко (нагороджений «Орденом Красного Знамени») і Михайло Стельмах. У поданні на відзначення М. Стельмаха орденом Вітчизняної війни 1-го ступеня зазначалося, що письменник М. Стельмах працював у газеті «За честь Батьківщини», але й брав безпосередню участь у боях з ворогом: *«Во время контратак противника тов. Стельмах в рядах бойцов отражал натиск врага и проявил личные образцы отваги и героизма в борьбе против немецких захватчиков. В этом бою тов. Стельмах был тяжело ранен и с поля боя эвакуирован в госпиталь. Возвратившись из госпиталя, он продолжает работать в редакции... Своими статьями, очерками, стихотворениями тов. Стельмах воспитывает у воинов высокий наступательный порыв, жгучую ненависть к врагу, помогает командованию в борьбе за окончательную победу над врагом. Представляется к правительственной награде – ордену Отечественной войны 1-й степени. 27 апреля 1945 г.»*

Орден Вітчизняної війни, між іншим, був **першою** радянською відзнакою періоду Другої світової. Він мав три ступені і ним нагороджено понад півтора мільйона радянських солдатів і офіцерів. А орден першого ступеня, до якого представлено Михайла Стельмаха, мали всього триста п'ятдесят тисяч воїнів, тобто – менше третини нагороджених ним. 3-поміж письменників таким орденом були нагороджені також Дмитро Міщенко – в майбутньому автор однієї з найбільш «точних» у художньому розумінні (і тому найбільш дратівливих для радвледи) повістей про війну «Батальйон не обмундированих» (1975) та Петро Лубенський – автор драми про партизанське підпілля «Нескорена Полтавчанка» (1949) і сценаріїв добре відомих свого часу кінофільмів «Королева бензоколонки» і «Перший хлопець».

У поданні на відзначення Дмитра Міщенка орденом Вітчизняної війни 1-го ступеня значилося: *«22. 04. 1944 года при отражении атак противника уничтожил и частично рассеял до роты солдат противника, разбил минометную батарею и 5 повозок с военными грузами.»*

23.04. 1944 года при отражении атак пехоты и танков подбил два средних танка, рассеял и частично уничтожил до роты солдат противника... В бою проявил инициативу, мужество, решительность и стойкость».

Лейтенант Петро Лубенський нагороджений орденом Вітчизняної війни 1-го ступеня за подвиги, сам перелік яких не може не вражати. Він *«4 раза водил батарею в атаку на укрепленные позиции противника в районах Ново-Николаевка, Сталино, Раздельная, Петерсталь: огнём своего орудия он уничтожил 2 самохода, 8 автомашин, 4 орудия, 6 пулемётов, 15 повозок с военным грузом и до 50 солдат и офицеров противника. Будучи ранен в атаке под Петерсталем, он не покинул самоход... проявляя мужество, стойкость и отвагу под пулями врага, погасил его и отвёл в укрытие».*

Нагородження учасників бойових дій саме орденами було загалом рідкістю. Солдати й офіцери за подвиги в боях найчастіше відзначалися медалями «За боевые заслуги» і «За отвагу». А орденами нагороджувалися лиш найбільш **відважні й хоробрі. Майбутній критик і літературознавець** Леонід Коваленко був саме таким. У його арсеналі нагород були всі три: обидві названі медалі і «Орден Красной Звезды». Подання на відзнаку цим орденом наскільки промовисте, що його варто навести цілком: *«Старший сержант Коваленко во время наступления проявил себя как волевой командир отделения связи. 10 марта с/з его отделение давало линию на НП 60-й армии; линия была дана вовремя и наведена по всем техническим правилам. Все повреждения на линии устранялись в течение 5-ти минут. Несмотря на арт. и мин. обстрелы, его люди работали чётко и слаженно. 20 марта тов. Коваленко снова отличился, давая линию на НП 115 ск. Это задание так же было выполнено под сильным обстрелом противника и выполнено в срок. Линия работала отлично.»*

За период с 19-го по 26-е марта с. г. в районе посёлка Дойч Мюллмен, где была расположена Контрольная станция старшего сержанта Коваленко, он лично выследил и взял в плен 12 вооружённых немецких солдат и унтерофицеров, засевших после разгрома окружённой группировки в лесных окопах и подвалах домов. При этом тов. Коваленко проявил высокую бдительность и отвагу. Достоин награды – ордена Красной Звезды.»

31. 03. 1945». Подібну деталізацію подвигу наведено і в нагородному документі О. Сизоненка (медаль «За отвагу»): «...точной наводкой миномета и меткой стрельбой подавил огонь станкового пулемёта противника, мешавшего продвижению вперёд стрелкам; уничтожил 15 немецких солдат и унтерофицеров».

Найбільшою кількістю бойових нагород серед письменників не тільки України відзначений Олесь Гончар: три медалі «За отвагу», «Орден Славы III степени» і «Орден Красной Звезды». Укази про ці нагороди датуються в період між 7 вересня 1944 р. і 4 травня 1945 р. У поданні на «Орден Красной Звезды» командир 222-го полку полковник Вербицький зазначав: «В бою с крупными силами пехоты и танков противника 17.02.1945 года в районе села Барт (Венгрия) гвардии сержант Гончар А.Т. проявил образцы подлинного мужества и храбрости. Под сильнейшим артминомётным обстрелом противника лично доставлял мины на огневые позиции. Когда выбыл из строя командир 2-го расчёта, тов. Гончар стал у миномёта и метким огнём отразил 7 вражеских контратак, разбив 2 вражеских пулемёта и истребив свыше 15-ти гитлеровцев. За мужество и отвагу, проявленные в этом бою, зв. сержант Гончар А. Т. достоин правительственной награды – «Ордена Красной звезды». 20 февраля 1945 г. «Орден Славы» був останньою нагородою майбутнього автора «Прапороносців». Представляючи Олесь Гончара до цієї нагороди, той же полковник Вербицький у нагородному листі зазначав: «6–8 апреля 1945 г. т. Гончар обеспечивал бесперебойную доставку мин на огневые позиции в условиях отсутствия надлежащих переправочных средств. В течение 3-х суток он не покидал переправы, благодаря чему миномёты оказали реальную поддержку пехоте в удержании плацдарма». За цей подвиг полковник пропонував нагородити Олесь Гончара «Орденом Отечественной войны II степени», але у вищих ешелонах нагородних властей його замінили «Орденом Славы III степени».

Річ, можливо, й не в нагородах, хоча в них – теж. Деякі письменники протягом багатьох років, як знаємо, послідовно акцентували, що вони – фронтовики, а тепер – усе прояснилося: бойові нагороди одержував лише той, хто справді відчував запах пороху і смерті. У власне літературі це виявлялося дуже очевидно. Якщо автор знав про війну лише з газет чи розповідей, то й виходила вона в нього якоюсь гібридною. Пригадується, як захопливо відгукувався про «перші в українській літературі справжні, професійно точні описи боїв» у Гончаревих «Прапороносцях» Юрій Яновський [4, с. 223]. Навіть почасти прикрашені (романтизовані), вони мали вигляд дуже правдивих. А той, хто вважав, що пише про війну реалістично, насправді скочувався в не дуже художній натуралізм. Або в те, що називають «грою в войнушку». Подібне в творчості радянських письменників помічалось частіше в перше повоєнне десятиліття. Згодом настав час, коли військова тема в літературі ставала «дорослішою» і поставала як символ найправдивішої правди. Мається на увазі не час написання Гончаревих «Прапороносців», а час його «Людини і зброї» та «Собору» (хоча війна в цьому останньому романі прогрімала лиш як далеке відлуння). У російській літературі в ті роки найочевидніше заявили про себе фронтовики Ю. Бондарев та В. Астаф'єв; у білоруській – В. Биков, у німецькій... Щодо німецької, то там особлива ситуація. Одразу по війні Вольфганг Борхерт створив кілька притч-новел про війну, до типу письма яких радянська література дотягувалася лише через десять чи й більше років. Критики відзначали, що лексика його (Борхерта) «малої» прози надзвичайно скупа, але дуже виразна, зрідні євангельським текстам. Він не ставив питань про вину чи помилки Німеччини в Другій світовій. Він бачив навколо себе вихор смерті, сам ніс людям смерть (воював, зокрема, й на території України), сам був засуджений на смерть. Продовження такої традиції в літературі самої Німеччини (Борхерт помер 1947 року) намітилося, можливо, тільки після публікації книг оповідань Генріха Белля «Коли почалася війна» (1961) і «Коли війна закінчилася» (1962). Саме тоді прийшло «друге художнє дихання» і в радянську літературу про війну: згадані вище романи О. Гончара, повісті й романи Ю. Бондарева («Батальйони просять вогню», 1957; «Гарячий сніг», 1970), В. Бикова («Третя ракета», 1961), В. Астаф'єва («Десь гримить війна», 1967)... У «Соборі» О. Гончара (1968) є такий епізод: на «другий призов» (після поразок і полонів першого) призовники йшли не в військовій формі, а в домашніх темних піджаках; офіцери готували їх до майбутнього бою саме в цих піджаках і коли той бій таки прогрімів, на його полі залишилися тільки «темні цятки, цятки, цятки». Цятки, що символізували спри-

чинену війною безгомінну картину смерті [1, с. 181–182]. Ця картина смерті як потужний полісемантичний образ мимоволі навертала читача і до згаданих у зв'язку з Борхертом євангельських текстів, і до «Апофеозу війни» В. Верещагіна і, звичайно, до вислову О. Довженка про «мистецтво війни» як шизофренію. Чи робить людство висновок із тієї шизофренії? Судячи з війни, яку розв'язала Росія проти України в Криму та на її Сході, не робить. З тієї, мабуть, причини, яку помітив ще Гегель: історія нас учить того, що нічого не вчить. Щоправда, сучасні філософи продовжили цю думку в такий спосіб: вона нічого не вчить лише цілковитих дурнів чи шизофреніків. А людям «з головою» і котрі «при пам'яті» вона промовляє дуже багато...

Бо що таке п'ятдесят мільйонів загиблих у Другій світовій, з яких два з половиною – українці? Це, звичайно, і майбутні «інженери людських душ» (вираз російського письменника Юрія Олеші), але й мільйони майже безіменних бійців, без яких ніяка перемога над фашизмом не була б можливою. Наведу відомості лише про двох із них – техніка-лейтенанта Івана Юхимовича і стрілка-піхотинця Кузьми Михайловича. Перший був директором того Лубенського технікуму, в якому я здобував середню освіту, а другий – моїм батьком, з уст якого я, маючи два з половиною роки, запам'ятав у перші дні війни одну фразу: «Це – не наші літаки!» (йшлося про дивні літаки, які раптом з'явилися над нашою хатою в червні сорок першого). У нагородному листі Івана Юхимовича генерал-майор Андріанов зазначав, що він, техник-лейтенант, який виконував обов'язки льотчика 366-го авіаполку, *«при нальоті на живу силу і технику противника в районі города Таганрог 31.07.43 г. был подбит и при падении получил перелом левой ключицы и общие ушибы... Как активный участник Отечественной войны... достоин (он) награждения медалью «За боевые заслуги»*. Я писав, що *«Орден Отечественной войны»* Олесю Гончару вище нагородне керівництво **знизило до «Ордена Славы»**. У цьому ж випадку відбулося навпаки: медаль «За боевые заслуги», яку пропонував Івану Юхимовичу генерал-майор Андріанов, підвищена була до *«Ордена Отечественной войны 2 степени»*.

Мій батько – Кузьма Михайлович – стрілкою-піхотинцем дійшов з боями лише до Варшави. Після неї його (як Хому Хаєцького у «Прапорноносцях») було переведено в військовий обоз. У нагородному листі № 55 командир 3-го мото-стрілкового батальйону капітан Даценко зазначав: *«В боях за социалистическую родину против немецко-фашистских захватчиков т. Наенко проявил себя смелым, мужественным воином. За время боевых операций с 14.01.45 по 2.05.45 гг. т. Наенко, не жалея своих сил, презирая опасность, бесперебойно доставлял на передний край продукты питания. Этим самым способствовал выполнению поставленной задачи. За стойкость и умелые действия в боевых операциях т. Наенко представляется к награждению медалью «За боевые заслуги»*. Пізніше були в батька медалі за звільнення Варшави, за взяття Берліна, за перемогу над Німеччиною та орден Великої вітчизняної війни II ступеня, але медалю «За боевые заслуги» він дорожив найбільше: в ній йому бачилася і пам'ять про загиблих товаришів, і будівництво окопів та дотів, і кілометри зраних доріг, і снарядні осколки... Частину тих осколків (вони були дрібнішими і тому польовий хірург «залишав» їх для свого колеги-хірурга «на гражданке») він приніс з війни додому і вони робили його «залізним» до останніх днів життя; до нього, як до магнітів, притягувалися метали. Майже, як у вірші Ярослава Смелякова:

*Я строил окопы и доты,
железо и камень тесал,
и сам я от этой работы
железным и каменным стал [9].*

... В Україні нині залишився десяток-другий письменників-фронтовиків і менше ста тисяч – інших учасників бойових дій Другої світової. А загинуло на ній – нагадаю – два з половиною мільйони. Скільки там тих, що пропали безвісти – ніхто й ніколи, мабуть, не скаже. На сайтах «Память народа» і «Подвиг народа» я не знаходжу близько десятка тільки своїх односельців: Іван Коноваленко, Максим Глущенко, Фотій Гончаренко, Автоном Наенко, Никифор Манішевський, Павло Піщаний, Андріан Ситник, Петро Ситник, Олександр Сущенко... Де вони? Немає їх ні серед нагороджених, ні серед пропалих безвісти. А на фронт були ж призвані... Жевріє якась надія хіба що на подальші пошуки: в окремих випадках (не відповідаючи на запит) інтернетні сайти інформують: *«Возможно, эта информация еще не загружена в базу данных. Работа по обработке и загрузке информации продолжается»*. Можна побажати успішної праці тим, хто займається «обработкою» й «загрузкою» таких важливих (бодай для нащадків) даних про минулу війну; але хай би схамулилися ті, хто її розпалює і на нашій території, і на територіях інших країн світу.

Список використаних джерел

1. Гончар О. Собор / О. Гончар. – К.: Дніпро, 1968. – 240 с.
2. Довженкові думи / упор. М. Коваленко, О. Підсуха. – К.: Молодь, 1968. – 85 с.
3. Письменники України у Великій Вітчизняній: бібліографічний довідник / упор. Б. Буркатов, А. Шевченко. – К.: Радянський письменник, 1985. – 503 с.
4. Яновський Ю. Твори: в п'яти томах / Ю. Яновський. – К.: Державне видавництво художньої літератури, 1959. – Т. V. – 422 с.
5. Костенко Л. «Мабуть, ще людство дуже молоде...» [Електронний ресурс]. / Л. Костенко – Режим доступу: http://www.poetryclub.com.ua/metrs_poem.php?poem=283.
6. Архілох. «Хліб мій на списі замішаний...» [Електронний ресурс]. / Архілох – Режим доступу: <http://onlyart.org.ua/?p=49886>
7. Электронный банк документов «Подвиг народа в Великой отечественной войне 1941–1945 гг.» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.podvignaroda.mil.ru/?#tab=navHome>
8. Память народа: официальный сайт Министерства обороны. Поиск по фамилии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://topasnew.ru/1837-pamyat-naroda-oficialnyy-sayt-ministerstva-oborony-poisk-po-familii.html>
9. Смеляков Я. Мое поколение [Электронный ресурс]. / Я. Смеляков – Режим доступа: <http://rupoem.ru/smelyakov/war.aspx>

References

1. Gonchar, O. *Sobor* [Cathedral]. Kyiv, Dnipro, 1968, 240 p.
2. *Dovzhenkovi dumy* [Dovzhenko's Thoughts]. Kyiv, Molod', 1968, 85 p.
3. *Pys'mennyky Ukrainy u Velykij Vitczyznianij. Bibliografichnyj dovidnyk* [Writers of Ukraine in Great Patriotics. The bibliographic handbook]. Kyiv, Radians'kyj pys'mennyk, 1985, 503 p.
4. Yanovs'kyj, Yu. *Tvory: v p'iaty tomakh* [Works: in five volumes]. Kyiv, Derzhavne vydavnytstvo khudozhn'oi literatury, 1959, vol. 5, 422 p.
5. Kostenko, L. "Mabut', sche liudstvo duzhe molode..." ["Probably, the Mankind is Still Very Young..."]. Available at: http://www.poetryclub.com.ua/metrs_poem.php?poem=283.
6. Arkhilokh. „Khlib mij na spysi zamishanyj...” [„My bread on a spear involved...“]. Available at: <http://onlyart.org.ua/?p=49886>.
7. *Jelektronnyj bank dokumentov "Podvig naroda v Velikoj otechestvennoj vojne 1941–1945 gg."* [Electronic bank of documents "The Feat of people in Great patriotic war 1941-1945"]. Available at: <http://www.podvignaroda.mil.ru/?#tab=navHome>.
8. *Pamjat' naroda: oficial'nyj sayt ministerstva oborony. Poisk po familii* [Memory of people: an official site of the Ministry of Defence. Search on a surname]. Available at: <http://topasnew.ru/1837-pamyat-naroda-oficialnyy-sayt-ministerstva-oborony-poisk-po-familii.html>.
9. Smeljakov, Ja. *Moe pokolenie* [My generation]. Available at: <http://rupoem.ru/smelyakov/war.aspx>.

Речь идёт о писателях – участниках боевых действий во Второй мировой войне, которые удостоены военных наград, о чём информируют новые интернетные сайты «Подвиг народа» и «Память народа». Автор обращает также внимание на произведения тех авторов, которые писали о войне и участии в ней самых широких народных масс.

Ключевые слова: война, литература, писатель, художественность, боевые награды.

It is a question of writers – participants of operations in the World War II, which are awarded military awards on what «The Feat of people» and «Memory of people» inform new internet sites. The author pays also attention to works of those authors which wrote about war and participation in it of the widest broad masses.

Key words: war, the literature, the writer, artistry, fighting awards.

Одержано 21.10.2015.